der voorzitter-
lus. Hoe ver
erminologie te
jkt wel uit de
eerende teksten

het door An-
„Leere ende
als Walsche,
dat historisch
geworden, komt
der Dienaren
en ende Her-
ondighen, aen
dwelck oock
noemt werdt".
van Jeremias
den lesten Mey
Menso Alting,
ordts tot Emb-
e wordt opge-
gereformeerden
van het avond-
risti, midts-
te Order, door
Pietersz, 1615,
tijnschen tekst
Neder-duytsch"
werpen; in de
) „nu vveder-
en, oversien en

yckel, waervan
an de Persoon
t (aldus schrij-
zendbrief) van

des Menschen is
estaande in twee

ere aennam, was
lighe oft by haer
selvighe persoon
at nu niet twee
Want de Godheyt
alleen werckender
ghelijck in den
veel te segghen
mij, K. S.).
ewel dat God by
erdt van spreken,
worden, dat God
persone, die God
at ter verklaring
d, ende gaet en
ir ofte ghesandte
laen is, 't selfde
oninck. Maer van
yt, dat *Godt* lijdt,

elck der natuere
verclaren met het
, de Heere Iesus
knechts, niet nae
ij, K. S.).
nde stifters der
n toevlucht nemen
dinghe der eygen-
n verstaen hebben
luyden hier over
de Natueren, wy
strijden met de

aangeteekend:
happen, alsoo
rsoons".
pen „persoon",
natuur" vereen-
lan wij vandaag
g, te veel zelfs:
van beteekenis:
der opstelling

dis opgesteld en
nog allerminst
terminologische
uitgesloten was,
der Nederland-
ten naast elkan-
; het is interes-
n zal zien, dat
anvankelijk van
verd, en dat ge-
Persoon", „ge-
aturen. Ook in
dit zoeken en
uleeringen, zon-
llen en voor alle

erde vaderen al
proekt van „Per-
t historisch feit
t men hier óók
can, bewijst wel
n of vertalingen
lt dat die twee
n („in" met den
zijn IN één per-
tekston bewijzen,
„anhypostatisch"
0), alsmede wan-
g van den term
ing tusschen
en „geen per-
te spitsvon-

dig acht" (blz. 26). Prof. Hepp meent hiermee een afdoend argument te hebben gevonden. Maar hij vergist zich. Wat hij „al te spitvondig" noemt, is toch geleerd door de vaderen.

Wij merken dit alles op, om op dit concrete punt nog eens weer aannemelijk te maken, dat de belijdenis een formulier van eenigheid is, dat dus de gemeenschappelijke aanvaarding der formules nog niet in zich sluit de prijsgeving van een eigen gevoelen der onderscheiden onderteekenaars over de kwesties, die achter de formuleering kunnen liggen, en waarover men geen uitspraak heeft gedaan. Wie het aan de orde stellen van deze niet tot beslissing gebrachte kwesties noemt een disputabel stellen der belijdenis, of een „licentieus disputeeren", die kent de geschiedenis niet, en legt het leven stil, daar waar de vaderen het bleven stimuleeren.

Dit alles wordt opgemerkt „voor den vrede der kerken".

K. S.

---

1) Immers: de menschelijke natuur vond nu haar subsistentie in den Logos, den Zoon: Quare *ὁ λόγος* persona assumens,.... humanae naturae assumptae, *unionis gratia*, gratis id dedit, ut in eo subsisteret (these 30).

2) „Mediante Filii Dei *hypostasi*", zegt stelling 26. En in stelling 29 heet het: „mediante *persona*", vgl. noot 3.

3) Personae ab utraque natura denominatae (stelling 33).

4) Stelling 26: Cum hac unione immediata personae assumentis, et naturae assumptae cohaeret, ut ejus proprietas, *naturarum inter se unio seu unitio;* qua duae perfectae naturae, divina et humana, non naturaliter in unam naturam, id est, essentiam et essentiales proprietates, sed hypostatice, id est, mediante Filii Dei hypostasi, in unam personam inter se unitae sunt. Quae hypostasis ex divina et humana natura ita constituta, non autem composita, Christus, Emanuel, seu *θεάνθρωπος. Deus homo* appellatur.

5) In zijn bespreking van de uitdrukking „uit twee naturen" (blz. 37) in den Westminster Catechismus spreekt hij er over. Waarom niet bij de Synopsis?

6) Atque hinc oritur Phraseologia rei ipsi respondens: eaque est vel propria vel impropria. Propria est, qua naturae alterutri, illud quod illius est, discretis vocibus (quibus naturae per se sigillatim significantur) vel personae, sive ab altera natura denominatae, ejusdem proprietas vel actio in concreto (quo natura cum persona connotatur) tribuitur.... Similiter propria est, cum personae ab utraque natura denominatae, id quod utriusque, seu commune utrique naturae est, attribuitur.. Impropria vero est, cum qua personae ab altera natura denominatae, proprietas utrique communis, vel vicissim ab utraque proprietas vel actio alterius naturae, quin et contraria in concreto attribuuntur (synecdochisch). Stelling 32, 33, 34.

7) „Dese Artyckelen sijn meest alle ghetrocken uit Phylippi Melanchthonis boeck van de strijd-handel met Stancaro, nopende de Persoon des Middelaers", staat er boven.

8) Thysius, Leere ende Order, pag. 210—212.

9) Ende eerstelyck soo veel de *Confessie* ende Bekentenisse aengaet, die, in twee *Copyen* teghen den anderen overghestelt, voor aen staet, Is eerst int Walsch int Iaer 1562 gheschreven, ende des Iaers daerna in druck wtghegheven: niet datse van de Walsche Kercken alleen gestelt sy, maer om dat dese sprake, beyde in ende buyten Nederlandt, ghemeyner ende kennelijcker is als de Nederduytsche, voornemelijck den Koninck van Spangien ende de Nederlandtsche Overheden,.... Ende al-hoewel het niet ghenoechsaem aen den dach en is, wie den schryver oft schryvers der selver zijn geweest (waer aen oock weynich gelegen is) so isse nochtans van Gheleerde, Godtsalighe mannen gheschreven, die gheen onsekere ende alleen in de hersenen vlietende, maer een ghewisse ende dadighe kennisse van Godt ende Goddelijcke saken onser salicheyt betreffende, hebben ghehadt,....: ende, soo wy van de oude bericht worden, van.... *Wido de Bres*, ende syne Mede-helpers in de Ghemeynten van Ryssel, Cassellerye, Doornick, Valencyn &c. ende *Godefridus Winghius*.... neffens syne mede-arbeyders in Vlaenderen, Brabant, Hollandt ende elders. Dan het sy daer mede als het wil, is evenwel niet ghemaeckt noch wtgegaen dan met voorgaende *Communicatie* ende *Approbatie*.... ghenomen met, ende gegeven van de ghetrouwe Dienaers, die doen ter tijdt in den Nederlandtschen Kercken over-al waren: soo in-landische, als *Georgius Wibotius*, anders *Sylvanus*, *Christophorus Fabritius*, ende andere gheleerde mannen binnens landts meer, te langh om te verhalen: als wt-landische, namelijk met *Cornelio Colthunio*, eertijts Pastoor tot Alckmaer, *Nicolao Carenaeo*, t' Emden; *Petro Datheno*, ende *Gaspero Heydano*, te Franckendael; *Valerando Pollano*, te Franckfort; *Iohanne Taffino*, ende *Petro Colonio* te Mets; *Nicolao Gelasio*, *Petro Cognato*, *Petro Alexandro*, eertyts Bicht-Vader ende Hofprediker va Vrouw Marie Coninghinne van Hungarien ende Regente deser Nederlanden, ende *Petro Deleno*, te Londen: ende waerschijnelijck oock met.... *Andreo Gerardi* van Ipere, Professoor der.... Vniversiteyt van Marborch. Iae selfs is van dien seer geleerden.... *Iohanne Crispino*, vetoont ende ghecommuniceert met de Kercken dienaren, ende vooral met.... *Iohanne Calvino*, te Geneven, alwaerse oock eerst ghedruckt is....

Wyders, so is de selvige int Iaer 1565, by goet duncken ende last der *Synode* oft Kerckelycke By-een-comste, t' Antwerpen onder het Cruys gehouden (al waer oock tegenwoordich geweest is *Philips vá Marnix, Heer van Sint Aldegonde)* vá nieus oversien geworden, namelyc door *Franciscum Iunium*, Dienaer Godts in de Nederlanden.... Ende is die, alsoo verbetert zijnde, *niet in de sake selfs*, maer eyghentlyck in den aert ende wyse van schrijven, corter ende duydelycker stellinghe, by order der voor-ghemelder Vergaderinghe na Geneven ghesonden, om by advijs van.... *Theodori Bezae* ende syne Mede-dienaers des Evangeliums, alsoo te Geneven gedruckt te werden, dwelck door den voorseyden *Crispino* int Iaer 1566, (gelyck de voorgaende *Copye*) gheschiet is: al ist dat de Neder-duytsche Kercken haer aen de selve eerste *Copye* eenighe Iaren na den anderen ghehouden hebben....

Voorts desen allen achtervolghende, is voortaan de selvige *Confessie*,.... voor een Publycke onser Ghemeynten Bekentenisse gehouden, ia is besloten, datse tot een teecken der Eendracht onder den anderen.... soude onderschreven werden.

Anthonius Thysius, Voor-reden, Aen de Nederlandtsche Ghereformeerde Kercken, opgenomen in Leere ende Order der Nederlansche, soo Duytsche als Walsche, Ghereformeerder Kercken: in twee deelen onder scheyden: vvaer van het eerste begrijpt, *Corpus Doctrinae*.... t' Amsterdam, By Pieter Pietersz. Boeckvercoper, woonende op 't Water, by den Dam, in den Gulden Kerck-Bybel, 1615.

10) Vvare, Christelijcke Bekétenisse of Belydenisse des Geloofs, der Nederlantscher gereformeerder Kerckeen.

Nae d'eerste Copie, soo in VVals in 't jaer 1562, als in Nederduyts 1563, gedruckt,

Het XVIII Artyckel

Vande menschvveerdinghe Christi.

Ende heeft niet alleenlick aengenomen de menschelicke *natuere*, maar ooc eenen waren menschelicken geest, op dat hy ware een warachtich mensche: want na dat de geest soo wel als het lijf verlooren was, soo wast van noode, dat hyse beyde aennam, om die te gelijck salich te maken.

(Leere ende Order, 25, 26.)

Na d'andere Copye, int VVals A 1566 ende in Nederduyts, 1582, vvtgegaen.

Ende heeft niet alleen de menschelicke natuere aengenomen, *so veel het lichaem aengaet*, maer oock een ware menschelicke ziele, op dat hy een oprecht mensche ware. Want aengesien de ziele zoo wel verloren was als het lichaem, soo wast van noode, dat hyse beyde aen-nam, om de selve beyde zalich te maken.

(Leere ende Order, 25, 26.)

Het XIX Artyckel.

Van de vereeninghe ende onderscheydinge der twee natueren Christi in een persoone.

Wy ghelooven, dat de Persoon des Soós, door dese ontfanckenisse onafscheydelicken vereenicht ende te samen gevoecht geweest is metter menschelicker natuere, alsoo datter niet en zijn twee soné Gods, noch twee persoonen: maer twee natueré in eene persoó vereenicht, daer een yeghelicke natuere haer onderscheydelicke eygenschap behoudet: De Godlicke natuere is altyt ghebleven ongeschapen, sonder begin der daghen, ende eynde des levens, ende vervult Hemel ende Aerde. De menschelicke natuere en heeft haer eygenschappé niet verloren: sy is een creature ofte schepsel gebleven, die daer heeft begin der dagen ende eynde des levens: is geeyndicht, ende behout de eygenschappen eens waren *lijfs:* hoewel nochtans, dat hy door zijn wederopstandinge, den selven onsterfelickheyt gegeven heeft: hy en heeft nochtans de waerheyt zyner warer natueren niet verandert. Dese twee natueren sijn also te samen vereenicht, ende *maken* eenen Persoon, dat sy oock door sijn doot niet vá malcanderé gescheyden geweest en sijn.

(Leere ende Order, 26, 27.)

Wy gelooven, dat door dese ontfanckenis de persoon des Soós onafscheydelick vereenicht ende 't samen gevoecht is met de menschelicke natuere, Soo datter niet sijn twee Sonen Gods, noch twee persoonen, maer twee vereenichde naturé in eené eenighé Persoone, doch dat elcke natuere hare onderscheydé eygéschappé behoudéde. Gelijkerwys dá de Godlicke natuere altijts ongeschapé gebleven is, sonder begin van dagen of eynde des levens, vervullende Hemel ende Aerde: Alsoo heeft de menschelicke natuere hare eygéschappen niet verloren, maer is gebleven eene creature, hebbende beghin van dagen, zijnde van eene eyndelicke omschrevene natuere, ende behoudende al 't gene dat een ware *lichaem* toebehoort. Ende hoewel hy der selve door zijn verrijsenisse onsterfelicheyt ghegeven heeft, nochtans heeft hy de waerheyt zijner menschelicke *nature* niet verandert, dewijle onse salicheyt ende verrijsenisse hanghen aen de waerheyt zijns *lichaés*. Doch dese twee natueren zijn alsoo tsamen vereenecht, *makende* eene persoon, datse oock selfs door sijnen doot niet gescheyden sijn geweest.

(Leere ende Order, 26, 27.)

Et non seulement a prins la nature humaine, mais aussi un vray esprit humain, afin qu' il fust vray homme. Car puis que l'esprit estoit aussi bien perdu que le corps, il failloit qu' il print à soy tous les deux pour les sauuer ensemble. (Art. 18.) (Los, 187.)

Ende en heeft niet alleenlick aenghenomen de menschelicke natuere, maer oock eenen waren menschelicken gheest, opdat hy ware een ware mensche: want na dat de gheest so wel als het lijf verloren was, so wast van noode dat hyse beyde aen nam, om die te ghelijck salich te maken. (Los, 187.) (Art. 18.)

11) (A PRINS LA NATURE HUMAINE; 1611 en '19 voegen toe: *quant au corps*. Ende en heeft niet alleen de menschelicke nature aen-genomen, soo veel het lichaem aengaet). (Dr F. J. Los, Tekst en Toelichting v. d. Geloofsbel. der N. H. Kerk, Utrecht, Kemink & Zoon, 1929, blz. 187/8.)

(UN VRAY ESPRIT HUMAIN, 1611 en '19: une vraye ame humaine, een ware menschelicke ziele. Ook 1583; Los, 188.)

(L'ESPRIT.... PERDU.... CORPS, 1611 en '19: *l'ame*.. perdue.... corps. Want aenghesien de ziele soo wel verloren was als het lichaem. Ook 1583.)

Zie voor de noten Los: 188.

Nous croyons que par ceste conception la personne du Fils a esté vnie et conioincte inseparablement auec la nature humaine, de sorte qu'il n'y a point deux Fils de Dieu ny deux personnes: ains deux natures coniointes en vne seule personne, retenant chacune nature sa proprieté distincte: la nature Diuine est tousiours demouree incree sans commencement de iours ne fin de vie, remplissant le ciel et la terre. La nature humaine n'a pas perdu ses proprietez: elle est demouree creature ayant commencement de iours et fin de vie, estant finie, retenant les proprietez de vray corps: ia-soit toutesfois que par sa resurrection il y ait donné immortalité: il n'a pas toutesfois changé la verité de sa vraye nature. Ces deux natures sont tellement vnies ensemble *faisant vne personne*, qu'elles non pas mesmes esté separees par sa mort. (Art. 19, Los, 190, 191.)

Wy ghelooven, dat de persoon des Soons door dese ontfanckenisse onafscheydelicken vereenicht ende te samen ghevoecht gheweest is metter menschelicker natuere, also datter niet en zijn twee sonen Gods, noch twee persoonen: maer twee naturen in eenen persoon vereenicht, daer een yeghelicke natuere haer onderscheydelicke eyghenschap behoudet: Die Godlicke natuere is altijdt ghebleuen onghe-schapen, sonder beghin der daghen, ende eynde des levens, ende verualt Hemel ende Aerde. De menschelicke natuere en heeft haer eygenschappen niet verloren: sy is een creatuere oft schepsel ghebleuen, die daer heeft beghin der daghen ende eynde des leuens: is gheeyndicht, ende behoudt de eygenschappen eens waren lijfs: hoewel nochtans dat hy door zijn wederopstandinghe den selven onsterflicheyt ghegeuen heeft: hy en heeft nochtans de waerheyt zijnder waren natueren niet verandert. Dese twee natueren zijn also te samen vereenicht, ende *maken eenen persoon*, dat sy oock door zijn doodt niet van malcanderen gescheyden geweest en zijn. (Art. 19, Los 190, 191.)

(CONIOINTES, 1619: unies. 1583 en 1611: vereenighde natueren in eenen eenigen persoon. 1619: naturen in eenen eenighen persoon vereenicht.)

(ET FIN DE VIE, ende eynde des leuens, 1583, 1611 en '19 laten dit weg en vertalen het voorgaande door: hebbende begin van daghen.)

(ESTANT FINIE. Geheel verkeerd in 1562 vertaald door: *is gheeyndicht*. 1583: zijnde van een eyndelicke omschrevene natuere. 1611 en '19: estant d'une nature finie. 1611: Sijnde van een eyndelicke (omschreven) nature. 1619: zijnde eene eyndelicke nature. De Latijnsche overzetting: et naturam finitam habeus.)

(ENSEMBLE FAISANT. 1611: ensemble, faisans. 1619: ensemble en. 1583: makende eene. 1611: makende een. 1619: in een.)

(Zie voor de noten: Los, 192, 193.)

12) Ik laat hier enkele vertalingen en teksten volgen:

οὐδὲ μόνον τὴν ἀνθρωπίνην εἴληφε φύσιν τὸ κατὰ σῶμα, ἀλλὰ καὶ ἀληθινὴν ἀνθρώπινον ψυχήν, ὅπως ᾖ γνήσιος ἄνθρωπος. ἐπεὶ γὰρ καὶ ἡ ψυχὴ τῇ παναλεθρίᾳ περιέπεσον ἀλλ' οὐ μόνον τὸ σῶμα, σαφῶς ἐπάναγκες ἦν τὸν ἄμφω μέλλοντα σώζειν καὶ ἀμφοτέρων ἁπτεσθαι. (art. 18, Los, 402).

Zie vervolg op blz. 326.

Op de binnenzool.

God geeft het voorjaar en den zomer, wij maken er een vagevuur van!

God geeft ieder jaar opnieuw een stukje Paradijs en wij scheppen dat óm in een woestijn!

Als de schaarsche zomeravonden aanbreken, sluiten wij onze kinderen op in een bovenhuis-achteronder en laten hen blokken op repetities in een mengelmoes van vakken.

Als de thermometer een record-temperatuur aanwijst, drijven wij hen samen in een snikheete zaal om examens af te leggen.

Tot verhooging van de aanstaande vacantievreugde van het gezin laten wij hen zakken of geven hun herexamens en taken mede om de ouders in hun verloftijd aangenaam bezig te houden.

Vroeger hief men de leuze aan: De School aan de Ouders! Wel, het is gewórden: De School aan den Meester!

Gelukkig, wij hebben paedagogen en psychologen, die ons kunnen voorlichten.

Och, dat God ons er een beetje gezond verstand bij gaf, een beetje oog voor Zijn ordeningen in de natuur en een beetje vrome dankbaarheid voor de zegeningen, die Hij zoo mild over ons uitstrooit. Als Hij, Die het gelaat des aardrijks vernieuwt, ook vernieuwing wilde geven in vastgeroeste roosters!

Wij spreken graag van des Heeren Ordinantiën, maar der ménschen ordinantiën drukken ons zwaar!

Dit is geen anti-paedagogen-stukje. Want de vergadermenschen en organisatie-menschen zijn geen steek wijzer.

Op een stralenden dag pakken wij de menschen óp jn stikvolle zalen en zetten ze drie en meer referaten voor. Vergader! zoo spreken wij tot je er bij neervalt! U wacht een eervolle dood: in 't harnas gestorven!

Het is maar de vraag: in wèlk harnas!

Waarom poten wij in ons vereenigingsleven niet wat harder aan, zoodat uiterlijk eind-Mei de examens afgeloopen zijn en de vergaderingen worden stilgezet?

Waarom geven wij de werkers, die het geheele jaar ingespannen zijn, niet die paar zomermaanden althans des avonds aan hun gezinnen? Er zou beter geleerd en meer werk gedaan worden als wij van den tempel des Heiligen Geestes, welke ons lichaam is, niet een fabriekje maakten met een altijd puffenden ketel en een suizenden drijfriem.

Ongestraft blijven overtredingen van Gods ordeningen niet. Hij laat ons niet toe dat wij van het jaar één seizoen, één eindeloozen winter maken!

Juist in deze maanden, in den sabbath der natuur, treedt bij den mensch vaak een intellectueele uitputting op, die het werk tot een kwelling maakt.

De zolen en de hakken zijn er afgeloopen en op de binnenzool strompelt men met brandende voeten verder.

Vacántie voor den werker!

Vacantie voor den dominee, een onbeknibbelde vacantie met preekverbod!

Vacantie voor den hulpprediker; is zijn traktementje karig, steekt de koppen bij elkaar en zorgt dat hij er eens uit kan!

Beter aan den bakker dan aan den dokter, zeiden de oude menschen, ik zeg: beter aan de reisvereeniging dan aan den dokter!

Alle werksters en werkers op welk gebied ook, die schier nooit een vrijen avond hebben en vaak ook geen vrijen Zondag, hebben recht op een onbezorgde vacantie!

Als de rechtvaardige het leven van zijn beest kent, dan behoort hij toch zeker het leven te kennen van zijn dominee en zijn hulpprediker!

Huisvader, die zit te wroeten om rond te komen, zie als het eenigszins mogelijk is, al is het kort en al is het primitief, er met uw vrouw en uw kinderen eens tusschenuit te komen! En als het niet mogelijk is, geef dan toch aan de avonden iets feestelijks!

Wandel eens met vrouw en kind in de frissche natuur. Er zijn nog roeibootjes te huur en fleschjes limonade te koop. Een vroolijk hart maakt van een kogelfleschje „nektar" en van een zak pinda's „druiven van Eskol".

Bidt God in deze dagen om een blij hart, om den kinderzin, die Zijn goede gaven opmerkt.

Gij, groot-intellectueelen, zet den motor in uw machtigen geest een poosje stop! Lees wat mooie gedichten of luister naar goede muziek, dobber wat op de plassen van ons mooie waterland!

Intellectueelen in klein bedrijf en intellectueeltjes in huisindustrie, herinner u het woord van den Wijze bij uitnemendheid: Beter is een handvol rust dan de beide vuisten vol arbeid en kwelling des Geestes!

En zoo God het u niet vergunt te rusten, laat dan de Blijdschap des Heeren uwe sterkte zijn!

N. B.

Quin et non solum naturam humanam quoad corpus assumpsit, sed et veram hominis animam, ut verus esset homo. Nam cum anima non minus quam corpus perdita esset, necesse fuit illum utrumque assumere, ut utrumque simul servaret. (Los 403.) (Art 18.)

(*Duitsche* vertaling: nicht blos hinsichtlich des Leibes....., sondern auch eine wahre menschliche Seele, Los 445.)

And did not only assume human nature as to the body, but also a thrue human soul.... it was necessary that he should take both upon him. (Art. 18, Los, 472.)

Credimus, hac conceptione Personam Filii Dei unitam atque conjunctam fuisse inseparabiliter cum humana natura. Ita ut non sint duo Filii Dei, nec duae Personae, sed duae naturae *in unam Personam* unitae, quarum utraque proprietates suas distinctas retineat. (Art. 19, Los 403.)

πιστεύομεν ὅτι διὰ τῆσδε τῆς συλλήψεως ἡ τοῦ υἱοῦ ὑπόστασις ἀδιαιρέτως τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἡνώθη καὶ ἐζεύχθη, ὥστε μηδαμῶς εἶναι μὲν οὔτε δύο υἱοὺς Θεοῦ οὔτε δύο ὑποστάσεις, δύο δὲ φύσεις ἐν μιᾷ ὑποστάσει ἡνωμένας, ἀνεγκλήτως μέντοι ἑκατέρας φύσεως τῶν οἰκείων ἰδιωμάτων (art. 19, Los, 402).

....Zwei Naturen in ein und derselben Person vereinigt (Los 445).

....two natures united in one single person (Los, 473).

....deux natures coniointes en vne seule personne (Los, 190).

....twee naturen in eenen persoon vereenicht (Los, 190).

....twee naturé in eene persoó vereenicht (Leere ende Order, 27, eerste uitgave).

....twee vereenichde naturé in eené eenighe Persoone (Leere ende Order, 27, tweede uitgave).

....duae naturae in una eademque persona unitae (Collectio Confessionum, ed. H. A. Niemeyer, Lipsiae, 1840, S. 372).

....deux natures unies en une seule Personne (Los, 346).

....twee naturen in een eenigen Persoon vereenigd (Los, 347).

Dese twee natueren sijn also te samen vereenicht, ende maken eenen Persoon (Leere en Order, p. 27, 1e editie).

Dese twee natueren zijn alsoo tsamen vereenecht, makende eene persoon.... (Leere en Order, p. 27, 2e editie).

Ces deux natures sont tellement vnies ensemble faisant vne personne (Los, 191; zie voor *faisant* de noten van Los, op den volledigen tekst van art. 19).

....also te samen vereenicht, ende maken eenen persoon (Los, 191).

.... tellement unies ensemble en une Personne (Los, 346).

....zóó te zamen vereenigd in één Persoon (Los, 347).

....ita sunt simul unitae et coniunctae in *unam personam* (Niemeyer, 372).

τοιγαροῦν αἱ δύο φύσεις οὕτω ἡνωμέναι, εἰσι μίαν ὑπόστασιν ἀποτελοῦσαι ὡς μήτε δι' αὐτοῦ τὴν τελευτὴν διαιρεθῆναι. (Los, 404)

.... naturae istae duae, in persona una ita sunt unitae, ut ne morte quidem ipsius separatae fuerint (Los, 405).

....so zusammen vereinigt und verbunden *zu* Einer Person, dass.... (Los, 446).

....so closely united in one person, that.... (Los, 473).

Tusschen interventie en non-interventie. (II.)

Wees ik verleden week reeds op het feit, dat Dr Steen inzake mijn verhouding tot Prof. Kuyper beweringen durft publiceeren, die ik als uit de lucht gegrepen afwijs, hetzelfde doet zich voor als hij het heeft over andere zaken. Hij fantaseert over een „niet kunnen samenwerken met Prof. Waterink", hetgeen pure fantasie is en hoogstens de uit publiek geworden feiten voor de hand liggende conclusie ómkeert in haar tegendeel, en houdt voorts een lange redeneering over wat ik schreef over de besloten vergaderingen, waarin Prof. Hepp indertijd sprak over het kerkbegrip. Dr Steen vat dan op zijn manier samen wat ik ervan zeide (volgens hem), en begint dan daartegen te opponeeren. Maar ik ga op die zaken niet meer in. Wat ik gezegd heb, wordt door hem met geen woord geciteerd; wat hij opmerkt, heeft mijn opmerkingen in geenen deele geraakt, en wat ik over die zaak schreef, is door niemand, ook niet door particuliere mededeelingen, weerlegd, waarom ik het dan ook handhaaf.

Minder vermoeiend, maar niet minder onjuist, is wat Dr Steen dan verder opmerkt over mijn poging, om den fellen aanval, dien de hoogleeraren Kuyper en Hepp hebben geopend op de Professoren Vollenhoven en anderen, te weerleggen. Hij merkt op, dat ik wel dien aanval afwijs, maar niet zeg, wat ik zelf over de filosofische denkbeelden van de genoemde hoogleeraren zeg, of denk.

Mijn antwoord kan kort zijn:

a) als iemand in onzen kring inzake wetenschappelijke problemen publiceert, wat hij meent, zeggen sommigen: mijnheer, u moest nog maar eens vijftien jaar erover studeeren; en als hij nog niet publiceert, klagen dezelfden soms: waarom doet U het niet?

b) ik denk er niet over, over alle punten, die a n d e r e n in het debat brengen, een eigen beschouwing te gaan publiceeren. Ten eerste kán ik dat niet, ten tweede wil ik dat niet; dan zou een vreemde mijn werkprogram bepalen. Bovendien is de eisch zélf dwaas; ik wees er reeds op, dat niemand de meening der thans polemiseerende hoogleeraren kent ten aanzien van de eigenlijke punten, waarop zij den aanval hebben geopend (zie verleden week). Ik zwijg nu maar over Dr Steen zelf, die nu reeds zijn zóóveelsten broeder onderhanden heeft, zonder over alle punten van het debat zijn meening te hebben gegeven in thetische behandeling;

c) speciaal op het punt van de kwesties, die aan een kerkelijke „commissie van acht" zijn overgegeven, heb ik geen enkele reden tot publicatie van eigen meening. Wél heb ik het recht, en den plicht, den publieken aanval dergenen, die de toestanden „erger dan vóór Assen" noemen, te onderzoeken, en konkrete beschuldigingen op haar juistheid te toetsen. Ik heb argumenten genoeg gegeven, en ga daarmee verder, om te betoogen, dat men konkrete bezwaren inbrengt, die niet juist zijn, en derhalve een groep van ernstige werkers onbillijk beoordeelt. Als ik dat doe, dien ik daarmee den vrede; men kan nu wel het oog sluiten voor het feit, dat niet ik aanval, maar dat anderen dit deden, terwijl ik dien aanval slechts toets en pareer, doch het gereformeerde vólk is niét zoo kort van memorie;

d) dat die aanvallen mij niet zouden aangaan, en ik me dus ook niet daarin zou hebben te mengen, lijkt me nog al een vreemd beweren. Gaan de zaken ons allen niet aan? Hebben niet de aanvallers zelf in hun eerste optreden een breed verband gelegd tusschen een groep, die zij als groep betrokken in (m.i. denkbeeldige) „factievorming"? En is daarbij niet ook in het openbaar mijn naam genoemd? Wat is dan logischer, dan dat in een rubriek voor kerkelijk leven eens van nabij bekeken wordt, wat men nu eigenlijk heeft in te brengen, als het op argumentatie aankomt?

e) dat ik niet opzettelijk tegenover de meeningen van de collega's Vollenhoven en Dooyeweerd de mijne plaatste, voorzoover dit zou noodig zijn, is heusch geen wonder. Als ik 't had gedaan vóórdat de wondere atmosfeer geschapen is, waarin we thans leven, zouden enkele broeders alweer gezegd hebben: 't gaat tegen de V. U. Als Dr Steen aan zulke dwaasheden voet geeft, al weer met miskenning van notoire feiten, wat zouden dan anderen zeggen? Bovendien heb ik tegen bepaalde meeningen en handelingen van de aanklagers van thans bezwaren, die mij veel zwaarder wegen, dan de enkele bedenkingen, die ik heb tegen bepaalde opinies der bedoelde hoogleeraren, wier meening trouwens nog niet in alles bekend is. Voorts zie ik in het optreden van deze laatsten erg veel, dat ik van harte toejuich en een zegen voor ons gereformeerde leven acht. Verder acht ik de tegenwoordige atmosfeer veel te onzuiver, dan dat het op dit oogenblik de tijd zou kunnen zijn voor een oppositie mijnerzijds op die bepaalde punten, waarop ik misschien zou willen opponeeren. Eerst moet die ellendige sfeer weg, waarin we thans elkaar benauwen, eerst moeten die aanklachten worden ontzenuwd. Vervolgens: ik heb tegen de eigen wetenschappelijke opinies van hoogleeraren der V. U. nog nooit me verzet. Den aanval daarop openen, dát laat ik over aan den hoogleeraar Hepp, die desverlangd antwoord krijgen kan en het kreeg.

Hoewel ik Prof. Hepp's meeningen in veel opzichten niet deel, heb ik me er nooit toe gezet, ze te bestrijden: noch in den Kamper Studentenalmanak, noch in besloten vergaderingen, noch in de pers. Hoewel ik Prof. Waterink's anthropologie niet juist acht, heb ik er niet tegen gestreden. Waarom zou ik het wél doen tegen de hoogleeraren Vollenhoven en Dooyeweerd, als ik meen, dat hun optreden veelszins gereformeerd is (men denke maar eens aan de gemeene-gratie-excessen van Dr Steen of van anderen)? Men vecht tegen zijn collega's alleen als 't noodig is, hárd noodig.

En zóó „ver" als Dr Steen, die aan „pantheïsme" denkt als hij Prof. Vollenhoven leest, ben ik nóg niet; ik zal ook wel nooit zóó „ver" komen.

f) de klacht, dat mijn afwijzen van Prof. Hepp's aanval derhalve wel polemiseert, maar geen leiding geeft, is er dus naast. Ze gaat uit van de nog te bewijzen these, dat er tegen de aangevallenen zóór ernstig opgetreden dient te worden. Laat men deze voorshands ondanks alle betoogen van Heraut en Prof. Hepp nóg onbewezen vóóronderstelling los, dan is het wel degelijk voldoende, aan te toonen, dat konkrete klachten als Prof. Hepp slaakte, den zakelijken grond missen, dat derhalve de tóestand onzuiver geteekend is in den fellen aanval van Prof. Kuyper, die een paar jaar geleden nog vroeg, wie tot al die polemieken aanleiding gaf.... en dat men dus beter doet niet te spreken, tenzij men deugdelijke bewijzen heeft. Hetgeen tot nu toe niet gebleken is. De „leiding" (zoo men daarvan spreken wil) is dus wel degelijk gegeven; want tegen de „leiding" die zei: „erger dan vóór Assen" is een andere gesteld, een tegen-leiding, zoo men het nare woord hebben wil. En deze „tegen-leiding" heeft gezegd: het staat met de V. U. heusch niet zoo miserabel ervoor, als twee van haar professoren beweren, en als op hun voetspoor Ds Kersten en consorten klagen. Pas op, zei Ds Den Houting, voor den schijn van een strijd om de hegemonie. Zoo langzamerhand ga ik het hem nazeggen.

Volgende week nog enkele opmerkingen. K. S.

Voor de militaire tehuizen.

De Ned. Militaire Bond (Sportlaan 107, Den Haag, Giro No. 127892) heeft de kerkeraden ieder jaar in de gelegenheid gesteld om iets voor de jonge lidmaten in militairen dienst te doen; door het zenden van een circulaire, die aan het bestaan van de Tehuizen voor Militairen wilde herinneren.

De Bond heeft den steun, om de Tehuizen in stand te houden, dringend noodig. Hij voelt zich mede door de Kerken, geroepen, om de Tehuizen in stand te houden.

Op verzoek wil ik het werk van den Bond ook gaarne hier aanbevelen. Een collecte, elke gave.... „ja, zelfs een sympathiek schrijven", zal welkom zijn.

De volgende Tehuizen zijn aangesloten bij den Bond: Amersfoort, Arnhem, Assen, Bergen op Zoom, Breda, Deventer, Dordrecht, Ede, Groningen, Gorinchem, Haarlem, Harderwijk, Harskamp, Helder, Kampen, Legerplaats bij Nieuw Milligen, Legerplaats bij Soesterberg, Legerplaats bij Laren, Legerplaats Hoogte 50, Leiden, Middelburg, Naarden, Nijmegen, Rotterdam, Utrecht, Venlo, Vlissingen.

Tehuizen, niet bij den Bond aangesloten, zijn:

Amsterdam, Plantage Muidergracht 149; 's-Hertogenbosch, Krullaerstraat; Den Haag (2 Teh.), Heemskerkenen Rijnwstraat; en Legerplaats bij Oldebroek.

Er zijn dus 32 Tehuizen, waarvan 27 aangesloten bij den Nederlandschen Militairen Bond. Het Bondsbestuur bestaat uit de heeren: J. J. C. van Dijk, Minister van Defensie, Voorzitter, en D. J. C. van Reenen, Oud Lt. Kol. K. N. I. L., Secr.-Penningm.

Wij hopen, dat deze herinnering doeltreffend zal zijn.

K. S.

Prof. Dr J. D. Du Toit.

In September van dit jaar hoopt Prof. Du Toit ons land te bezoeken, volgens zijn schriftelijke mededeeling aan schrijver dezes. Aangezien vele van onze jonge menschen hem slechts bij naam kennen, voldoen we gaarne aan het verzoek van den redacteur van „De Reformatie", om iets mede te deelen aangaande onzen aanstaanden gast. Niet alleen door zijn arbeid als Professor aan de Theol. School van de Geref. Kerk in Zuid-Afrika te Potchefstroom, maar ook door zijn gedichten heeft hij in Zuid-Afrika een algemeen bekenden naam. Door zijn arbeid als leider van de commissie uit drie kerken (de Geref. Kerk, de Ned. Geref. Kerk en de Herv. Kerk) inzake de vertaling van den Statenbijbel in het Afrikaansch, heeft Prof. Du Toit naam gemaakt onder al wat gereformeerd is in vijf werelddeelen.

Prof. Du Toit is geboren in 1877 in De Paarl (Kaapprovincie). Zijn vader was de beroemde Ds S. J. Du Toit, Superintendent van onderwijs in de Transvaalsche Republiek. Het geslacht van de Du Toits (spreek uit Tool) is volgens officiëele gegevens uit Frankrijk afkomstig. Naar Nederland gevlucht met andere Hugenoten, 1688, heeft de stamvader Francois Du Toit eenigen tijd te Leiden gewoond, en is daarna vertrokken naar Kaap de Goede Hoop.

De naam Du Toit, oorspronkelijk Du Toict, wordt afgeleid van het feit, dat een van de voorvaderen uit dit geslacht den Franschen koning een schuilplaats heeft verleend op den zolder van zijn huis. Als belooning daarvoor heeft deze koning hem in den adelstand verheven met den titel: du toict, d.i. van het dak. Het familiewapen bevat dan ook drie zwaluwen, vogels die gewoon zijn onder het dak van een huis te schuilen. De stamvader van de Zuid-Afrikaansche Du Toits heeft in 1692 de boerenplaats „Kleinbos" gekocht, waar thans Daljosaphat ligt, nabij De Paarl in de Kaapprovincie.

De vader van Prof. Du Toit, de bekende Ds S. J. Du Toit, heeft geleefd van 1847—1911. Zijn werkzaam leven is beschreven door zijn zoon in een boek van 469 bladzijden in 1917. Daarop in te gaan zou ons afleiden van ons onderwerp. Wij volstaan dus met te zeggen, dat Ds S. J. Du Toit de vader is van de Afrikaansche taalbeweging door de oprichting van het Genootschap van Regte Afrikaners in 1875. Doel van dit genootschap was om te komen tot een „Afrikaanse Bijbelvertaling". Dit werk, onlangs voltooid, heeft dus een periode van 60 jaren noodig gehad om verwezenlijkt te worden.

Ds S. J. Du Toit was ook een dichter. Wie kent niet zijn „Transvaalsche Vrijheidslied".

Di Fiirkleur fan ons diirbaar land,
Di waai weer o'er Transvaal,
En wé di Godfergete hand,
Wat dit weer neer wil haal!

Minder bekend is echter zijn lied „Di Afrikaanse Taal":

Gen Hollans, Duits of Frans,
Gen Engels of Jafaans,
Gen Kaffers of Boesmans,
Al goi jij almal in di skaal,
Fer ons kan hulle nooit ophaal
Di ware Afrikaanse Taal.

De lezer hiervan, die deze schrijfwijze vergelijkt met die van de pas uitgekomen „Afrikaanse Bijbelvertaling", zal bemerken, dat in den loop van 60 jaren deze heel wat veranderd is. De oorsprong van de taalbeweging is te vinden bij het Genootschap van regte Afrikaners. Maar het opkomen van de nationale beweging in 1914, onder de leuze: „Om 'n volk te wees moet ons 'n eie taal hê", is oorzaak, dat de beweging algemeen is geworden en met de Bijbelvertaling in het Afrikaansch is bekroond geworden.

S. O. LOS.

(Wordt vervolgd.)

Een goed begin.

J. C. Mollema: De reis om de wereld van Olivier van Noort, 1598—1601. — P. N. van Kampen en Zn. N.V., Amsterdam, 1937.

We gaan de laatste jaren een eenigszins nieuwen koers uit in de letterkunde. Er is een groote belangstelling gekomen voor het eigen land, het eigen volk, met zijn zeden en gewoonten. De nieuwe streekroman is er het bewijs van.

Tegelijkertijd is de liefde voor het grootsche verleden van ons volk weer wakker geworden. Tientallen van jaren gingen er voorbij, sinds vooral Potgieter en de Gids den stoot gaven tot het schrijven van historische romans. In de vorige eeuw werden deze boeken verslonden, en zelfs nu nog worden er enkele van gelezen, maar haast niet meer door volwassenen. De grooten uit de vorige eeuw: Van Lennep, Schimmel, Oltmans, ze zijn afgedaald van hun hoog voetstuk en zijn auteurs voor kinderen geworden. De moderne lezer, psychologisch geschoold, meent dergelijke avontuurlijke boeken niet meer te kunnen lezen.

De beste van allen, Mevr. Bosboom—Toussaint, wie men althans geen tekort aan zielkundige teekening kan toeschrijven, wordt desniettemin niet meer gelezen, omdat ze te langdradig voor ons geworden is, naar men zegt. Maar zij, die kunnen lezen, die zich geduldig kunnen overgeven aan de schrijfster, weten beter, en genieten dikwijls van haar boeken meer, dan van die der gevierdste schrijfsters van heden.